

Kokkuvõtte tagasisidest projekti käigus loodud kursustele ja läbi viidud aruteluseminaridele

Projekti „Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine üld- ja kõrgharidusse“ peamine tegevus ja väljund oli töötada välja, testida ja ellu rakendada soolise võrdõiguslikkuse teemasid käsitlevad ülikooli- ja täienduskoolituskursused, mis on loodud teadmistele ja uuringutele tuginedes spetsiaalselt Eesti ühiskonna, õpetajate ja üliõpilaste vajadusi silmas pidades. Käesolevas raportis esitatakse kokkuvõtte projekti raames välja töötatud ja läbi viidud kursuste tagasisidest. See võimaldab analüüsida, kas kursused vastavad sihtrühma vajadustele ja ootustele, mis töötab ja mida võiks teha teisiti ning täiendada vastavalt kursuste kava ja koolitusmaterjale. Lisaks tuuakse välja kokkuvõtte projekti käigus siht- ja sidusrühmi ühisaruteludele ärgitanud ümarlaua ja mõttehommiku tagasisidest.

1. Loodud õppeprogrammi ja läbi viidud ürituste lühitutvustus

Projekti raames koostati **õppeprogramm**, mis koosnes kolmest ainekursusest:

1. **Õpetajate täienduskoolituskursus** „Sooteadlikkus koolis - mis ja milleks?“. Kahepäevase täienduskoolituse eesmärk on tutvustada soo rolli hariduses ja sooteadlikkuse mõju koolis, sh kuidas ära tunda soostereotüüpset lähenemist nii enda, oma kolleegide kui õpilaste käitumises ja lõimida stereotüüpidevaba õpetamist oma töös. Koolitus on interaktiivne, põhinedes suures ulatuses praktilistel harjutustel, ühistel aruteludel, rühmatöödel ja rollimängudel. Täienduskoolituskursus on suunatud kõigile teemast huvitatud üldhariduskoolide õpetajatele, sh karjäärinõustajatele, psühholoogidele, õppenõustajatele. Koolitust testiti Tartus (22.04.2015 ja 27.05.2015) ja Tallinnas (24.04.2015 ja 29.05.2015). Kahepäevasel osales Tartus 20 inimest (nendest andis tagasisidet 16 osalenut) ja Tallinnas 16 inimest (nendest andis tagasisidet 15 osalenut).
2. **Ainekursus „Sugu ja haridus“**. Kursus on suunatud kõigile teemast huvitatud üliõpilastele, sh (kuid mitte ainult) haridusteaduste ja sotsiaalteaduste üliõpilastele. Ainekursuse eesmärgiks on tutvustada soo rolli ja mõju hariduse erinevatel tasanditel ning seda, kuidas soospekt hariduses kandub edasi teistesse valdkondadesse (töö, karjäärivõimalused, avalik arvamus jm). Samuti on aine eesmärgiks tutvustada erinevate sekkumismehhanismide (nt soo lõimimine) kasutamise võimalusi ja –vajadust hariduses. Kursuse käigus on üliõpilastel võimalik kõike õpitut praktiliste harjutuste käigus järele proovida, samuti pannakse rõhku ühistele aruteludele ja rühmatöödele. Kursust testiti Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudis 2014/2015. õppeaasta kevadsemestril Eve Mägi (Praxis) ja Helen Biini (Praxis ja TÜ ühiskonnateaduste instituut) õpetamisel. Kursuse läbis 19 üliõpilast, kes õppisid peamiselt sotsiaal- või haridusteadusi, lisaks ka mõned üliõpilased teistest valdkondadest (filoloogia, meditsiin jmt). Tagasisidet kursuse kohta andis 12 osalenut.
3. **Ainekursus „Ühiskonna sooline tasakaal(utus): analüüs ja lahendusvõimalused“**. Ainekursuse eesmärgiks on anda ülevaade sellest, mida tähendavad sageli viidatud sooline võrdõiguslikkus ja võrdsed võimalused. Miks on võrdsete võimaluste teema oluline, kuidas see peegeldub ja kajastub poliitikates, strateegiates, otsustes, seadusandluses Eestis ja mujal maailmas ning kuidas kõik nimetatud mõjutab meeste ja naiste elu. Kursust testiti Tartu Ülikoolis ühiskonnateaduste instituudis 2014/2015. õppeaasta kevadsemestril. Kursusel õpetasid Helen Biin (Praxis ja TÜ ühiskonnateaduste instituut) ja Kadri Soo (TÜ ühiskonnateaduste instituut) ning külalislektoritena Marre Karu (Praxis), Kadi Viik (Eesti Inimõiguste Keskus) ja Marianne Meiorg (Eesti Inimõiguste Keskus). Kursuse läbis 12

peamiselt sotsiaalteadusi, aga ka õigus- ja majandusteadust õppivat üliõpilast, kellest 7 andis kursuse kohta ka tagasisidet.

Projekti alguses toimus **ümarlaud** teemal “Sooteadlikkus koolis - mis ja milleks?”. Ümarlaura eesmärk oli leida üheskoos viise, kuidas toetada poiste ja tüdrukute võimete avaldumist ning arutleda, missugune on õpetajate ettevalmistus ja valmisolek sooteadlikuks lähenemiseks õppetöös ja koolikultuuris. Ümarlaud toimus 17.12.2014 Tallinnas ja seal osalesid õpetajad, koolijuhid, õppejõud, ametnikud, huvirühmade esindjad, eksperdid ja haridusuuendajad – kokku 50 osalejat.

Lisaks toimus projekti raames 14.10.2015 Tartus **mõttehommik** „Koolist tööturule – uue põlvkonna valikud ja kasutamata võimalused“. Mõttehommiku eesmärk oli leida lahendusteid, kuidas avardada uue põlvkonna võimalusi eneseteostuseks nii haridusüsteemis kui ka tööturul. Keskenduti eelkõige sellele, kuidas muuta sooliselt jaotunud erialavalikute tegemist ning teadvustada valikuid suunavaid ja hoiakuid kujundavaid olukordi. Mõttehommikul tutvustati projekti, selle eesmärgi, problemaatikat ja valdkonda, projekti raames korraldatud uuringuid ning nende tulemusi, loodud koolitusprogrammi, selle testimise tulemusi ning võimalusi ja vajadust koolitusprogrammi edasiseks rakendamiseks ja kasutamiseks. Eelmise võrdõigusvoliniku Mari-Liis Seperi juhtimisel arutasid koolijuhid, õpetajad, karjäärinõustajad, noorsootöötajad, üliõpilased ning ministeeriumite ja teadusasutuste esindajad selle üle, milline roll on kogemustel, haridusel ja keskkonnal noorte karjääriplaneerimisel. Mõttehommikul osales 32 inimest ning tagasisidet andis mõttehommikule 19 osalejat.

2. Tagasiside kursustele ja projekti raames toimunud üritustele

2.1. Õpetajate täienduskoolituse kursus „Sooteadlikkus koolis - mis ja milleks?“

Valdavalt oli tagasiside kursusele „Sooteadlikkus koolis - mis ja milleks?“ positiivne ning seal osalenud õpetajad soovitsid antud kursust ka teistele. Täiendkursusel osalejad leidsid, et kursusele seatud eesmärgid saavutati kas täielikult (68%) või osaliselt (32%). Õpetajad olid rahul, et said soolise võrdõiguslikkuse teemast ja selle põhimõistetest hea ülevaate ja pidasid teemat aktuaalseks ning vajalikuks. Samas leiti, et mitmed teemad ja küsimused jäid veel üles, mistõttu vajaks teema laiemat käsitlust, süvitsi minekut ja rohkem aega. Mitmed kursusel osalenud õpetajad väljendasid soovi ja vajadust jätkukoolituse järele.

Suurem osa (86%) osalenutest leidis, et saab õpitut edaspidi oma igapäevatoos kasutada. Õpetajad leidsid, et saadud info muutis neid teadlikumaks, et saadi uusi mõtteid ja ideid, mida rakendada, et nüüd vaadatakse olukordadele teise pilguga, et jälgitakse senisest enam oma tegevust vältimaks soostereotüüpset käitumist ja osutamaks poistele ja tüdrukule võrdselt tähelepanu, et kursus andis olulisi teadmisi karjääriõpetuse tundideks ja ka häid praktilisi juhiseid nii üldiselt kui ülesannete koostamiseks. Samas leidis mõni osalenu, et saadud teadmised olid pigem üldised ning keskendusid vähe õppekavale ja rakendatavusele, mistõttu vajaksid veel lisainfot, seedimist, enda jaoks kohendamist ja rakendamist.

Koolituse sisu hindas suurem osa osalenutest kas väga heaks (69%) või heaks (28%). Leiti, et teemad on huvitavad ja hästi struktureeritud ning arusaadavad ja mitmekülgsest esitatud. Hinnati kõrgelt, et toodi praktilisi, kogemuslikke ja elulisi näiteid, mis panid kaasa mõtlema ja tekitasid diskussioone. Kriitikana toodi välja, et koolituse sisu oli natuke koolikauge ja et võiks käsitleda rohkem koolikeskseid aspekte. Lisaks leidis üks osaleja, et räägiti liialt naistekesksest ning mehi materdavalt.

Kursuse ülesehituse kohta leidsid osalejad, et teooria ja praktika olid tasakaalus ning et kasutatud meetodid ja tagasiside olid adekvaatsed ja õppimist toetavad. Kõrgelt hinnati praktilisi harjutusi,

koostööd kaaskursuslastega ning võimalust diskussioonist aktiivselt osa võtta. Kursusel osalenud õpetajad hindasid grupikaaslaste jagatud kogemusi kasulikuks õppimisele ja edasisele tegutsemisele. Kriitikana leidis üks õpetaja, et aruteludes kippus jutt sageli laiali valguma ning koolitajal oli raskusi fookuse hoidmisega.

Õppematerjale hinnati samuti heaks ja õppimist toetavaks. Leiti, et need olid hästi ette valmistatud ja loogiliselt järjestatud. Üks osaleja avaldas soovi ka lisamaterjalide järele. Kuigi suurem osa kursusel osalenutest leidis, et kasutatud näited ja näidisharjutused ning antud iseseisva töö ülesanded toetasid õppimist ja olid huvitavad, olid mõned osalenutest selles osas veidi kriitilisemad.

Ettepanekutena töid koolitusel osalenud õpetajad välja, et teemat võiks käsitleda ka koos perevägivalda teemaga, et koolitust vajaksid lisaks õpetajatele ka haridusasutuste juhid ja et koolitus võiks toimuda kahes osas, aga samal kuul.

2.2. Ainekursus „Haridus ja sugu“

Kursus vastas hästi osalenud tudengite ootustele. Sealjuures leidsid enam kui pooled (58%), et kursus täitis oma eesmärgid täielikult ning ülejäänud vastajad, et kursuse eesmärgid saavutati osaliselt. Leiti, et kursus oli aktuaalsel teemal, andis uusi teadmisi, võimaldas uute seoste loomist ja pakkus huvitavaid kodutöid. Osalejad, kelle ootusi täitis kursus osaliselt, oleksid tahtnud aktiivsemaid loenguid (rohkem arutelusid ja diskussioone) ning põhjalikumat põhimõistete ja stereotüüpide teema käsitlemist.

Suurem osa osalejatest (83%) hindas kursuse sisu kas väga heaks või heaks. Leiti, et teema käsitus oli arendav, tempokas, põnev, huvitav ja laiahaardeline, kuid mitte liialt laialivalguv. Osalejatele meeldis, et loenguid toetati praktiliste näidetega ning et oli võimalik kaasa rääkida. Kriitikana toodi välja, et mõned osalejad oleksid soovinud rohkem sügavuti minemist, seda eelkõige esimeste loengute osas ning et kursuse lõpuosa kippus igavaks minema. Paar osalejat töid kriitikana välja, et käsitletud teemad jäid üldiseks ja kordusid, et erinevaid uuringuid ja kodulugemist oli liiga palju ning et kuna kirjandus oli vaid inglise keeles, oli raske kõigest aru saada.

Teemade osas, mida rohkem tahetakse kuulata, ilmnisid väikesed erinevused sõltuvalt üliõpilase erialast. Näiteks soovisid kursusel osalenud sotsiaalteaduste tudengid üldiselt sügavamaid teadmisi nii soo kui hariduse teemal, sh nii soolisest ebavõrdsusest kõrghariduses, kui sooteadlikkuse üldisemaid teemasid ja käsitlusi. Lisaks oleks soovitud kuulata ka rohkem vastuoludest sootemade käsitlemisel ning nende selgitamise viisidest. Haridusteaduste erialade tudengid oleksid tahtnud aga rohkem praktilist lähenemist, näiteks kuidas vältida soostereotüüpide teket, kuidas lasteaias oma teadmisi rakendada, kuidas anda lastele rohkem valikuvabadust, aga ka teadmisi soost kui lineaarsest skaalast ning soo väljendamisest. Lisaks leidis üks osaleja, et põhimõisted jäid natuke segaseks, kuna erinevaid käsitlusi ja seisukohti on väga palju.

Kursusel osalenud töid positiivsena välja, et väga palju andis kursusele juurde õppejõudude kaasav ja avatud olek ning isiklik ja põhjalik kokkupuude teemaga, mis julgustas kaasa mõtlema ja arvamust avaldama.

Kursuse ülesehituse osas erinesid üliõpilaste hinnangud oluliselt. Ühelt poolt leidsid mõned üliõpilased, et kaasamist, arutelusid, rühmatöid, videoid, pildimaterjali ja diskussioone oleks võinud olla isegi veel rohkem ning et loengumaterjalides oleks võinud olla vähem statistikat. Teisalt oleks soovitud just pikemat sissejuhatust rõhuga põhimõistetele ning erinevate uurimuste ja statistika põhjalikumat väljatoomist. Kui mõned üliõpilased hindasid koduseid ülesandeid ja kodus lugemist kõrgelt, siis teised leidsid, et e-õpet oli liiga palju ning et inglisekeelsete allikate kasutamine muutis kodulugemise liiga raskeks ja oleks soovinud rohkem eestikeelseid allikaid.

Üliõpilastele meeldis ka, et kohustuslik ja soovitatav kirjandus oli e-õppe keskkonnas Moodle üleval, mistõttu ei pidanud ise selle otsimisega tegelema, et anti koduseid ülesandeid, millel oli oma kord ja juhendid ning loeng-seminari formaat, kus tudengid tegid ise ettekandeid.

Ettepanekutena tõid kursusel osalenud välja, et sooviksid saada igale kodutööle tagasisidet, aga ka kodutööde paremat selgitamist, kuna kohati ei saadud aru, mida ja kuidas teha. Lisaks soovitati paremat selgitamist, et kuigi kursust võtavad valdavalt naised, ei ole tegemist vaid n-õ naiste teemaga.

2.3. Ainekursus „Ühiskonna sooline tasakaal(utus): analüüs ja lahendusvõimalused“

Kursus vastas võrdlemisi hästi osalenud tudengite ootustele – kõik osalejad leidsid, et kursus täitis kas osaliselt või täielikult oma eesmärgid. Kursus andis osalejatele uusi ja vajalikke baasteadmisi ning aitas pöörata tähelepanu probleemidele, mida varem ei teadvustatud. Samas leiti ka, et kuna kursus käsitles väga laia teemaderingi, oli raske kõike haarata.

Kursuste sisu peeti valdavalt väga heaks või heaks. Leiti, et valdkonna tundmine on kasulik, tänu laiale teemadevalikule leidis igaüks midagi ning et tänu saadud teadmistele osatakse ühiskonnas toimuvat analüüsida senisest enam läbi „sooprillide“. Samas kurtis üks osaleja, et vahepeal oli kursus natukene igav. Tegemist oli üliõpilasega, kes oli sootemadega juba varasemalt natuke kursis, mistõttu tema jaoks oli uudsust vähe.

Teemad, mida üliõpilaste arvates oleks võinud rohkem käsitleda on sooline tasakaal hariduses ja poliitikas (naised, võim ja poliitika), soolist võrdõiguslikkust tagavad seadused ning riikidevahelised võrdlused, näiteks Eesti võrreldes teiste Lääneriikidega. Mitmed tudengid leidsid, et oleksid huvitatud kõikidest käsitletud teemadest veelgi põhjalikumate teadmiste omandamisest.

Kursuse ülesehituse osas kiideti, et materjalid olid hästi valitud ning et õppejõududeks olid valdkonna spetsialistid, sh spetsialistid väljaspool ülikooli. Kuna antud kursuse puhul oli osalejate arv väike, kurdeti, et seetõttu oli ka vähe erinevaid arvamusi ja arutelusid ning et õppejõududel oli raskem osalejaid rääkima saada. Kriitikana toodi välja, et hindamise kriteeriumid peaksid olema selgemad ja kohe alguses kõigile õppijatele teada.

Ettepanekutena tõid üliõpilased, et kursuse ülesehituse juures võiks rohkem arvestada loengu toimumise kellaajaga ja materjalid valmistada sellele vastavalt. Kuna õhtuti on inimesed väsinud ja ei jaksa kuulata/vaadata slaididel põhinevat loengut, võiks teha rohkem tähelepanu tõmbavaid mängu, arutelusid, näidata videoid jms. Lisaks leiti, et üliõpilasi võiks motiveerida rohkem kohal käima õppetöö karmim korraldus. Näiteks teha kursuse lõpus eksam, kuid teatada juba kursuse alguses, et need, kes on kõikides loengutes osalenud, ei pea eksamit sooritama. Samuti leiti, et kursust võiks enam reklaamida meestudengite seas.

2.4. Ümarlaud „Sooteadlikkus koolis – mis ja milleks“

Suurem osa ümarlual osalenutest jäid üritusega rahule – 83% hindas ümarlaurahuldust ja sisu ka väga heaks või heaks. Hinnati välislektori ettekannet ja Praxise esitlust seniste uuringute tulemustest, aga ka ürituse üldist sõbralikkust õhkkonda. Kuna osalejate huvi, taust ja eelnevad teadmised olid erinevad, leidsid mõned osalejad, et teemakäsitus jäi veidi pealiskaudseks. Sellega seoses toodi kriitikana välja ka, et arutelugruppide komplekteerimisel oleks võinud osalejate erinevusi arvesse võtta ning erineva tausta ja teadmistega gruppidele erinevalt läheneda, kuna antud juhul jäi palju potentsiaali rakendamata. Lisaks leiti, et üks läbi viidud rühmatöö jäi osadele osalejatele arusaamatuks.

Mõtetena, mida osalejad plaanivad edaspidi oma töös kasutada, toodi välja keskendumine individipõhistele, mitte niivõrd soopõhistele õpetamise meetoditele, tähelepanu juhtimine senisest

enam soospektidele, võrdsusele ja võrdõiguslikkusele, õigusteadlikkuse tõstmine, soostereotüüpide märkamine ja taastootmise vältimine klassiruumis, senisest suurem praktiliste näidete kasutamine, eeskju näitamine.

Ettepanekutena tõid ümarlaual osalejad välja, et tuleks rohkem tähelepanu pöörata praktilistele võtetele, kuidas saaks sootemadele rohkem tähelepanu juhtida (näiteks koolis, sotsiaalmeedias või kodus), tuua lihtsaid nippe, teemaalgatusi ja küsimusi, mida tavainimene saaks rakendada, teha rohkem teavitustööd ühiskonnas, panna rohkem rõhku väärtuskasvatusele, muuta soolise võrdõiguslikkuse teema õpetajakoolituse õppekavas horisontaalseks ning selgitada rohkem probleemi olemust, mõisteid ja termineid.

2.5. Mõttemommik „Koolist tööturule – uue põlvkonna valikud ja kasutamata võimalused“

Osalejate üldine hinnang toimunud mõttemommikule oli positiivne. Enamik mõttemommikul osalenutest leidis, et nende üldine teadlikkus valdkonnast kasvas seoses osalemisega, et üritus andis neile tõendus põhiseid argumente ja nad said ürituse käigus uut infot sooliselt jaotunud karjäärivalikute kohta. Samuti arvas suurem osa osalenutest, et arutelu käigus peeti huvitavat diskussiooni, jõuti oluliste ideede ja ettepanekuteni ja ürituse käigus saadi uusi kasulikke kontakte.

Mõttemommikult saadud mõtetena, mida osalejad saavad edaspidi oma töös kasutada, toodi välja väga palju erinevaid teemasid. Ühelt poolt peeti kasulikuks üldisemaid teadmisi, mis võimaldavad teemasse edaspidi teadlikumalt suhtuda, märgata probleemi, teadvustada oma rolli olukorra parandamisel (näit. sooteadlikkuse õpetamine haridusasutustes) ning selgitada seda ka teistele. Samuti peeti oluliseks, et ürituse raames said juba olemasolevad arvamused ja teadmised spetsialistide poolt kinnitust, mis annab kindlust teemaga süvendatult tegeleda. Lisaks jäi osalejatele meelde naissoost aramusliidrite teema, võrdõiguslikkuse erinevate osapoolte ja erinevate lähenemiste aspektid, sooline segregatsioon erialade lõikes, näited soolisest palgalõhest, isade suurem kaasamine pereellu ja laste kasvatamisse jms.

Kriitikana tõid mõttemommikul osalejad välja, et arutelu jaoks olulisi materjale ei olnud kõigile piisavalt, et vestluse lindistamise osas ei teavitatud osalejaid vajalikul määral ja et rühmades olid inimesed liiga suurtes gruppides, mis ei võimaldanud kõigil soovijail sõna võtta. Samas leidis üks osalenutest, et kuni 10 inimesega rühm on just aruteluks piisav. Lisaks leiti, et rühmatööde moderaatorid peaksid olema konkreetsemad, kaasama rohkem introverte ning arutelude kokkuvõtetes võiks tuua enam paralleele sissejuhatavas osas esitatud faktidega.

Ettepanekutena soovitati saata kõikidele osalejatele enne üritust tutvustatava uuringu kokkuvõtte, et osalejad saaksid sellega eelnevalt tutvuda ning rühmatööde/arutelude teemad, et nendeks oleks võimalik valmistuda. Lisaks soovitati pikemat mõttemommiku formaati ning sealjuures planeerida sissejuhatavaks ettekandeks enam aega.